

„Mindenki, aki így remél benne, megszentelődik, ahogyan szent ő is”.³⁸ ez az erkölcs, a folyamatos törekvés Krisztus követésére az Atyának való engedelmisségben.

Hogyan értendő az, hogy „nem megszüntetni jöttem, hanem teljessé tenni”, vagyis lehetővé tenni? Ez a törekvés az utolsó, megmaradó kifejeződése a szabadságnak az Isten irányában, aki „minden mindenben”. Ahhoz, hogy ez a törekvés következetes lehessen, az embernek szüksége van a kegyelemre. Az erkölcsiség vezérfonala ezért ennek a kegyelemnek az őszinte kérése. Az őszinte kérés az ima alapvető formája, a könyörgés. Ahogyan a vámos is könyörög. „Két ember fölment a templomba imádkozni, az egyik farizeus volt, a másik vámos. A farizeus odaállt előre, és így imádkozott magában: »Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember, rabló, igazságtalan, házasságtörő, mint ez a vámos is. Kétszer bűntölök hetenként, mindenből tizedet adok.« A vámos megállt hátul, szemét sem merte fölemelni az égre, inkább a mellét verte és könyörgött: »Isten, irgalmazz nekem, bűnösnek!« Mondom nektek, hogy ez megigazultan ment haza, az nem. Aki magát felmagasztalja, az megaláztatik, aki megalázza magát, az felmagasztaltatik”.³⁹

Aki azt állítja magáról: „én képes vagyok erre”, „nekem hatalmam van erre”, „én elég erős vagyok ehhez” bizonyosságot kap róla, hogy nem magától szerezheti meg a dolgokat, hanem mindent csak Attól kaphat meg, akitől kérnie kell.

A szándék teljesülése iránti kérés és könyörgés az erkölcs tartalma: nem törekvés, hanem gőg volna, ha nem a kérésen alapulna. Mennyire igaz az, amit az Evangéliumnak ez a szakasza ismét elénk állít!

c) Végezetül azt látjuk, hogy Jézus, mint Megváltó magatartása az Atyaisten irányában az *irgalomban* érhető tetten.

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen”.⁴⁰ Ez azt jelenti, hogy a Fiúnak, a testté lett Igének, ennek az asszonytól született embernek az volt a feladata, hogy teljes mértékben felfedje a Misztérium szeretetét teremtményei iránt, vagyis tökéletesen megmutassa az Atyaisten szeretetét.

Krisztus, ez a Betlehemben született, Názáretben felnőtt ember, a történelemnek abban a meghatározott és tovaillanó pillanatában azonos az ember céljával, aki eljött és társunkká lett. Ő Isten misztériuma, aki örökre jelen van köztünk és társunk, amíg fennáll a teremtett világ. „Veletek vagyok mindennap, a világ végéig”;⁴¹ ez a minket szerető Teremtő legmagasztosabb megnyilvánulása.

Jézusban mutatkozik meg Isten kapcsolata a teremtményekkel úgy, mint szeretet, vagyis mint irgalom.

Nehéz megérteni, mit tesz hozzá a szeretet és megbocsátás szavakhoz az irgalom szó, hiszen a szeretethez nem lehet semmit hozzáfűzni. A mi felfogásunk szerint az irgalom szó a Misztériumot fűzi hozzá tényezőként, s emiatt minden méricskélésünknek és elképzelésünknek vége szakad. Az irgalom a Misztérium alapállása bármilyen emberi gyengeséggel, tévedéssel, felejtéssel szemben: Isten szereti az embert bármilyen bűne ellenére is.

Ennek az irgalomnak az elfogadása, elismerése az erkölcs csúcsa. Ennek elfogadása a jele, hogy valóban elfogadja az ember szabadsága a Misztériumot, mint mindennek a forrását, vagyis, hogy „Isten minden mindenben”.

Nem lehet úgy kérni Istentől, hogy ne hagyatkoznánk irgalmára.

³⁸ 1Jn 3,3.

³⁹ Lk 18,10–14.

⁴⁰ Jn 3,16.

⁴¹ Mt 28,20.

5. Az erkölcs a barátságból születik meg

Összefoglalva: Jézus magatartása az Atyaistennel szemben a Misztérium irgalomként való elismerése és elfogadása. Ezek szerint a Jézus és az Atya közötti kapcsolat a barátság legteljesebb szintjét jelenti.

Jézus emberként elismeri és elfogadja, hogy ő maga az Atya irgalma. Így fogadja el a halálát is: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek”.⁴²

Ahogy az ember Jézus számára az Atya iránti engedelmség jelenti az erény forrását és csúcát, úgy az ember számára az erkölcs egy rokonszenvből születik egy jelenvaló, ellenállhatatlan személy, Jézus iránt. Mindenén túl (vonzalmon, fájdalomon és bűnön) a Jézussal való kapcsolat megmarad. Az ember erkölce úgy születik meg tehát, mint barátság Istennel, a Misztériummal, vagyis Jézussal, akin keresztül és akiben a Misztérium felfedi és közli önmagát.

Minden olyan kapcsolat barátság, amelyben osztozunk a másik szükségében annak végső értelme szerint, vagyis aszerint a cél szerint, amelyre az ember éhsége és szomjúsága irányul. Az ember számára az erkölcs forrása annak a szeretetnek az elfogadása, amely Isten, a Misztérium akarátában fejeződik ki, amely Jézusban emberré lett és elfogadta a halált minden gyermekéért. Az erkölcs Isten barátságával veszi kezdetét. Ahogy Jézus számára az erkölcs azzal veszi kezdetét, hogy elfogadja: az Atya irgalmának ő az alanya. Elfogadja a Misztériumot, amely önmagát közli vele, s az elfogadás gesztusa az, hogy meghal az emberekért; ugyanígy az ember, minden ember számára az erkölcs kezdete a barátság övele, az Istennel Jézusban.

Az erkölcs úgy születik meg, mint barátság Istennel, a Misztériummal, vagyis Jézussal. Az ember kapcsolata az Istennel, a Misztériummal és így Jézussal ott veszi kezdetét teljes nagyságában, egyszerűségében, igazságában és bizonyosságában, amikor Jézus kérdésére: „Simon, szeretsz engem?” így válaszol Péter: „Igen”.

Péter igenjéből kiindulva az erkölcs: meglepődés egy jelenlétben, amelyhez úgy csatlakozik az ember, hogy egész életét ettől teszi függővé, részleteiben és egészében, hogy ez tetszen ennek a jelenlétnek. Ezért az erkölcs a keresztény számára *csatlakozás a szeretetben*.

6. Világosság, erő és segítség az ember számára

Vizsgáljuk most meg részletesebben, milyen Jézus magatartása a másik ember, a felebarát felé. Úgy foglalhatjuk össze, hogy osztozik az ember életében, és ő válik a világosság, a fény, az igazság, az erő és a segítség forrásává a számára.

a) Mint a világosság forrása: „A világba jött az igazi világosság, amely minden embert megvilágosít”,⁴³ vagy ahogy Jézus fogalmaz az utolsó vacsorán: „Kinyilatkoztattam nevedet az embereknek, akiket a világból nekem adtál. A tiéd voltak, s nekem adtad őket, és megtartották tanításodat. Most már tudják, hogy minden, amit nekem adtál, tőled van. A tanítást, amit kaptam tőled, továbbadtam nekik”.⁴⁴

Ezért a mi számunkra, azoknak az embereknek a számára, akit Ő kiválaszt, a dolgok megítéléshez az értékeket az Ige, vagyis Jézus jelenléte szolgáltatja. És ez nem más, mint az Egyház közössége, amelyhez odatartozunk, ez a jelenlétnek az arca, vagyis ahol ez az arc láthatóvá, jellé lesz, még hozzá olyan jellé, amely tartalmazza azt, aminek a jele. Az Egyház közössége az a hely, ahol Krisztus jelenlétének az eseménye megújul, újjá válik, újjászületik.

⁴² Lk 23,34.

⁴³ Jn 1,9.

⁴⁴ Jn 17,6–8.

Az a mód, amit a Misztérium kiválasztott rá, hogy megmutatkozzon a teremtmények előtt, a szentségek módszere: a szentség olyan jel, amely tartalmazza azt a Misztériumot, amelynek a jele. Az Egyház közössége ennek a jelnek egy aspektusa, ennek az arcnak a láthatóvá tétele, ennek a jelenlétnek a köntöse, mint amilyen Jézus köntöse volt azoknak a kisgyerekeknek a számára, akik mellette voltak. Az egészen kicsikre gondolok, a négy-öt évesekre, akik a lábára csimpaszkodtak, az arcukat belefűrték a köntösébe, és nem látták az arcát, nem ismerték az arcát sem, talán. De ott voltak mellette. Így ez a ruha, Jézus varratlan köntöse jobban a szemük előtt volt, mint az arca. Hasonlóképpen, Jézus a mi számunkra az egyházi közösségben válik érzékelhetővé, felfoghatóvá, mintha az volna köntös, amelyen keresztül a mi kicsinységünk kapcsolatba tud lépni az ő valós jelenlétével.

A tekintély, vagyis a pápa és az Egyház hivatalos megnyilvánulásainak hangját hallgatni olyan, mint egy ellenszer az ellen, hogy átítassanak bennünket a média vezényszavai.

„Ne hasonljatok a világhoz, hanem gondolkodástokban megújulva alakuljatok át, hogy felismerjétek, mi az Isten akarata, mi a helyes, mi a kedves előtte és mi a tökéletes”.⁴⁵ Egy csehszlovákiai nagyszerű, üldözött szerzetes, Josef Zvěřina⁴⁶ volt az, aki néhány évtizeddel ezelőtt idézte számunkra Szent Pál Rómaiakhoz írt leveléből ezt a mondatot a *Levél a nyugati keresztényekhez*⁴⁷ című írásában.

Az ítélet, amit az ember cselekedetéről, életének napjairól alkothatunk attól függ, hogy miként ismerjük az igazságot az Egyházon keresztül, amely az Igazság jelenléte. Ez nem a „teológusok” Egyháza, hanem a szentségeké, a pápa és a vele egységben lévő püspökök tanításáé. Azoknak az Egyháza, akik alázatosan és a nagy várakozás okozta szenvedés közepette (amely legyőzi a szenvedést a reménység öröme által) elfogadják a pápa és a püspökök tanítását, azokét, akik az igaz Egyház valóságát vezetik.

Talán voltak olyan pillanatok Jézus életében, amikor egy-egy jámbor asszony vagy érzékeny tanítványa így szólt: „Szegény Jézus!”. Ehhez hasonló módon mi is kimondhatjuk ugyanazzal a jámborsággal, és ugyanabból az indíttatásból és okkal: „Szegény Egyház!”. Ez nem negatív vélemény, hanem szomorú megállapítás, amelyben ugyanakkor benne van a feltámadás bizonyossága a mai Egyház életében.

b) Jézus mint az erő forrása: „Nélkülem semmit sem tehettek”.⁴⁸ Ki tudja, hogyan értették akkor az apostolok ezt a mondatot az utolsó vacsorán, azon a félelemmel és remegéssel teli estén: „Nélkülem semmit sem tehettek”. Ezért könyörgünk, és a könyörgésnek az a formája, amelyet Jézus megvilágított a számunkra, a szentségek vétele. A szentség mint az ima legmagasabb rendű formája „olyan kérés kell, hogy legyen, amit a bármilyen mély nyomorban tengődő ember Istenhez intéz, vágya keskeny résen keresztül, hogy megszabaduljon”.⁴⁹

c) Végül Jézus a segítség forrása is: „Én úgy vagyok köztetek, mintha a szolgátok volnék”.⁵⁰ „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak és odaadja az életét váltságul sokakért”.⁵¹ Mindenki szolgája lesz, mert ő ad energiát az embernek az úton, amelyet végcélja, vagyis Jézus felé bejár.

⁴⁵ Róm 12,2.

⁴⁶ J. Zvěřina (1913-1990), csehpap, teológus és művészettörténész.

⁴⁷ J. Zvěřina, «Lettera ai cristiani d'Occidente», in *Scritti per una "Chiesa della compassione"*, Szerk. M. Guidetti, Jaca Book, Milano, 1971, 177–178. o.

⁴⁸ Jn 15,5.

⁴⁹ «A szentség ugyanis, mivel imádság is egyben, kérés kell, hogy legyen, amellyel az ember, még ha elmerül is a maga nyomorúságában, Istenhez fordul, mintegy szűk résen keresztül vágyakozva a szabadulásra» (L. Giussani, *Miért az Egyház?*, Vigília Kiadó, Budapest, 275. o.

⁵⁰ Vö. Lk 22,27.

⁵¹ Mt 20,28.

Így tehát Jézus minden kapcsolata osztozás. Nem létezik igaz kapcsolat, csak a lét végcéljával összefüggésben. Efelé tart ugyanis az ember, a létezésben részesedő lény minden vágya. Amikor az ember megéli ezt, elfogadja ezt, minden kapcsolat jó és minden kapcsolatban elfogadja azt a segítséget, amely a Misztériumból származik a másik emberen keresztül, legyen bár kicsi vagy nagy segítség. A Misztérium ugyanis a másik emberen keresztül siet segítségünkre, ha az ember úgy éli meg a kapcsolatait (a másik emberrel, a felebaráttal), hogy nem hagyja figyelmen kívül léte végcélját.

Ebben az esetben minden kapcsolat alapja egy pozitív alapállás. Minden kapcsolat legmélyén ott a barátság: a másik célja iránti elköteleződés, és annak elfogadása, hogy a másik ember is elkötelezi magát az én végcéloom mellett. Ha felismerem és elfogadom, hogy a másik ember az én végcéloom érdekében cselekszik, akkor ez barátság.

A barátság a keresztények között testvéri barátság, a legszorosabb kötődés. Nagyon szép leírást ad róla Szent Bernát: „A szeretet szüli meg a barátságot, szinte az édesanyja annak [a szeretet nem más, mint a másik ember iránti szeretet, amely kijelenti, hogy léte végcélja jó, azt kívánja, hogy bekövetkezzen ez a végcél, mivel Krisztus a Misztérium, amelynek részét képezi]. Isten ajándéka, tőle származik, mivel mi testben élünk. Ő alkotja bennünk, hogy vágyaink és szeretetünk a testünkből induljanak ki. Szíveinkbe Isten beleoltja barátaink iránt a szeretetet, amit ők onnan kiolvasni nem tudnak, de mi láthatóvá tehetjük. Ebből fakad a vonzódás, az *affectus*, a mély, szavakkal kifejezhetetlen kapcsolat, amely a tapasztalatunk része és amely a barátsághoz jogokat és kötelességeket ró ki”.⁵²

Ez a barátság, amit Péter, vagyis János fia Simon Jézus iránt táplál, már azelőtt, hogy tudta volna, felfigyelt volna rá, tudatosult volna benne, hogy Jézus mit fog elmondani önmagáról.

„A szeretet szüli meg a barátságot, szinte az édesanyja annak”. A szeretet az a kapcsolat, amely a másik léte végcélját keressük annak a tudatosságával, akit már elhívott ez a végcél, abban a bizonyosságban, hogy a másik ember életének végcélja Jézus, az emberré lett Isten, mivel rajta keresztül Isten lépett velünk kapcsolatba.

7. A világ történelmének folyamatában: ökumené és béke

Végezetül nézzük meg, mi Jézus magatartása a társadalommal mint intézménnyel szemben.

a) Elsőként vizsgáljuk meg, mi Jézus magatartása azzal az intézménnyel szemben, amelyet államnak, nemzetnek vagy még inkább hazának, eredetileg népnek nevezünk, vagyis hazája népéhez milyen viszony fűzi. Ezzel kapcsolatban egészen meglepő részeket idézhetünk fel.

„Küldetésem csak Izrael házának elveszett juhaihoz szól”.⁵³ Itt Jézus hangsúlyozza a hazájának, vagyis a nép alkotta társadalomnak az értékét a saját jellegzetességei és korlátai szerint. Ám ennek a hazaszeretetnek a célja, hogy az egész világ javára váljon: „megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni minden népnek Jeruzsálemtől kezdve”.⁵⁴

Egyik este Jézus a városát szemléli a dombról és sír miatta, mert előre látja pusztulását: „Jeruzsálem, Jeruzsálem! Megölöd a prófétákat és megköveded azokat, akiket hozzád küldenek! Hányszor volt, hogy egybe akartam gyűjteni gyermekeidet, ahogy a tyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de nem akartad. Meglátjátok, elhagyatott lesz házatok. Mondom nektek, nem

⁵² Vö. Bernardo di Chiaravalle, «Lettera 11,2,8. Ai monaci della Certosa e al priore Guigone», *Lettere. Parte prima 1-120*, in *Opere di san Bernardo VI/1*, Scriptorium Claravallense - Fondazione di Studi Cistercensi, Milano, 1986, 103, 107, 111. o.

⁵³ Mt 15,24.

⁵⁴ Vö. Lk 24,47.

láttok többé, míg el nem jön az idő, amikor ezt mondjátok: »Áldott, aki az Úr nevében jön!«⁵⁵ Ez az a város, ahol néhány héttel később megölik őt. Ám az ő számára ennek ehhez semmi köze, nem számít a város meghatározásában. Egy másik estén, közvetlenül azelőtt, hogy letartóztatnák, a lenyugvó nap fényében csillogó aranyozott templomban *edákrusze*, ahogyan a görög szöveg fogalmaz: Jézus zokogott a városa sorsa felett. Olyan szeretet ez, mint az édesanyáé, aki átöleli gyermekét és nem akarja elengedni, hogy a halálos veszedelemben menjen.⁵⁶

A hazaszeretet a keresztény *pietas* egyik mélyről fakadó következménye. Az, amennyiben a haza az egész emberiség földi és örök jólétét szolgálja.

b) Másodsorban azt kell megvizsgáljunk, milyen magatartást tanúsít Jézus az akkor római és zsidó politikai hatalommal szemben. „Pilátus visszament a helytartóságra, maga elé hívatta Jézust, és megkérdezte tőle: »Te vagy a zsidók királya?« Jézus ezt felelte: »Magadtól mondod ezt vagy mások mondták neked rólam?« »Hát zsidó vagyok én? – tört ki Pilátus. – Saját néped és a főpapok adtak kezemre. Mit tettél?« Jézus így válaszolt: »Az én országom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból volna országom, harcra kelnék szolgálaim, hogy ne kerüljek a zsidók kezére. De az én országom nem innen való.« Pilátus közbeszólt: »Tehát király vagy?« »Te mondod, hogy király vagyok – mondta Jézus. – Arra születtem, s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Aki az igazságból való, hallgat szavamra.« [...] Visszament a helytartóságra, és újra megkérdezte Jézustól: »Honnan való vagy?« Jézus nem válaszolt neki. Pilátus kérdőre vonta: »Nekem nem felelsz? Hát nem tudod, hogy hatalmam van rá, hogy szabadon bocsássalak, de hatalmam van arra is, hogy keresztre feszíttesselek?« Jézus csak ennyit mondott: »Nem volna fölöttem hatalmad, ha onnan felülről nem kaptad volna. Ezért annak, aki a kezedre adott, nagyobb a bűne [nagyobb a bűne, mint a tiéd]«.⁵⁷ A politikai hatalom is csak abban az esetben lehet földi értelemben pozitív, ha a világmindenségre, a világon mindenkire hivatkozik. Ha nem ez a helyzet, akkor „annak, aki a kezedre adott, nagyobb a bűne”.

János evangéliumának egy másik részlete arról a kapcsolatról beszél, amely Jézust a zsidó politikai hatalomhoz fűzte: „Egyikük, Kaifás, aki abban az évben a főpap volt, így vélekedett: »Nem értitek a dolgot! Nem fogjátok fel, hogy jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintsem hogy az egész nép elpusztuljon.« De ezt nem magától mondta, hanem mint főpap megjövendölte, hogy Jézus meghal a népért, s nemcsak a népért, hanem azért is, hogy Isten szétszóródott gyermekeit egybegyűjtse».⁵⁸

c) Végezetül azt is vizsgáljuk meg, milyen magatartást tanúsít Jézus a történelemmel szemben. Követnünk kell Jézust a történelemmel szemben mutatott magatartásában, mert Krisztus emberi dicsőségéről azt gondoljuk, hogy ez ad értelmet a történelemnek, a személyes létünknek és létünk egyetemes kontextusának, amit történelemnek nevezünk: „Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged. Hatalmat adtál neki minden ember fölött, hogy akiket neki adtál, azoknak örök életet adjon».⁵⁹ Ahogyan Jézus számára a történelem értelme az volt, hogy beteljesedik az Atya akarata („Az az örök élet, hogy ismerjenek téged, az egyedüli igaz Istent és akit küldtél, Jézus Krisztust»⁶⁰), az ember számára a történelem értelme Krisztus, az ő földi dicsősége. Úgy tudjuk tehát követni ebben Jézust, ha

⁵⁵ Lk 13,34kk.

⁵⁶ Vö. L. Giussani, *Si può vivere così?*, Bur, Milano, 2009, 276.kk..

⁵⁷ Jn 18,33-37; 19,8-11.

⁵⁸ Jn 11,49-52.

⁵⁹ Jn 17,1-2.

⁶⁰ Jn 17,3.

minden cselekedetünk célját a történelem értelme, vagyis Jézus Krisztus, az ő megdicsőülése kijelentéseként éljük meg.

Krisztus emberi dicsőségének megélése a tanúságtétel. Ez az a jelenség, amelynek révén az emberek felismerik, egy erős kegyelem, egy erős ajándék révén – hogy miként állnak fenn a valóság, az emberek és a dolgok: minden Krisztusnak köszönheti létét, és ezt kiáltja, bizonyítja létével mindenkinek, azzal, hogy élete átforgatódik. A történelem végpontja az a nap, amikor az emberiség egésze kénytelen lesz ezt elismerni.⁶¹

A történelemben minden idő, minden időszak az örökkévalósággal összemérve ér valamennyit, vagyis annyit ér, amennyire Krisztus emlékezetéből táplálkozik. A keresztyén erkölcsből az következik, hogy az emberek társadalmi, kulturális és politikai elköteleződését Krisztus emlékezetét elősegítve neveljék, az egy konkrét eszményhez csatlakozva érlelődjen, mert így fogja fel a történelem értelmét, az idő és a kapcsolatok jelentését.

Nem lehet keresztyéni az olyan morál, amely nem a Krisztusnak tett felajánlás kozmikus dimenziójába helyezve segít megélni az életben minden gesztust, a mosogatástól a képviselőségig. A felajánlás abban áll, hogy felismerjük: a *substantia*, a létezés szerkezete, amely egy kapcsolatban él és megmutatkozik: maga Krisztus. Ezt a felismerést állandóan támogatnia kell az imának, hogy Jézus mutatkozzon meg, mutassa meg magát.

Ezért az emberi együttélés eszményét a Zsidóknak írt levél fejezi ki: „Lelkesítsétek egymást mindennap, amíg a »ma« tart, hogy senkit meg ne keményítsen a csalárd bűn”. Lelkesítsétek egymást minden nap, emlékeztessétek egymást és magatokat Krisztusra minden nap. „Hiszen Krisztus részesei vagyunk, de csak úgy, ha kezdeti szilárd hitünkben mindvégig állhatatosan kitartunk”.⁶²

Ebből származik az engedelmesség, amely megőrzi a rendet a társadalomban.

Ám az, aki megőrzi a rendet a társadalomban, a tekintély: „Mindenkinek vesse alá magát a fölöttes hatalomnak. Mert nincs hatalom, csak az Istentől, ami van, azt Isten rendelte. [...] Azt szeretnéd tehát, hogy ne kelljen a hatalomtól tartanod? Tedd a jót és megdicséred”;⁶³ „Engedelmeskedjétek az Úrért minden emberi hatalomnak”.⁶⁴ Nem lehet ellentmondás abban, ahogyan élünk.

Ebből születik meg az elkötelezettség, hogy szolgáljuk az emberi közösséget a kultúra, a gazdaság és a politika területén is, minden önzetlen képességünkkel, nem csupán a szabadidőnkben, hanem elsősorban a munkánkban.

Ennek elsődleges gyümölcsei az *ökumené* és a *béke*. Ezekben megnyilvánul az a minden kapcsolatra érvényes alapelv, amely minden együttélést megsegít: az egyetemességre törekvő barátság, amelyben az emberi történelem a legnagyobb segítséget kapja.

Ez azt jelenti, hogy *a keresztyén barátság hozzájárul a társadalmi valóság, a nép megszületéséhez*. Ennek a barátságnak a valóra válásából ugyanis egy nép jön létre, mert az ember csak egy kölcsönös kapcsolatban válhat apává. Az atya-voltunk azon a szinten valósul meg, ahol a természet önmaga tudatára ébred, vagyis az ember szintjén. Az állat csak nemz és reprodukál, nem lesz atya. Az atya a legfőbb segítség abban, hogy tisztán lássuk az élet értelmét, és ugyanakkor társunk az ebbe az irányba haladó úton.

Minden kapcsolat, abban a mértékben, amennyire a kölcsönös szeretetre épül, vagyis barátság, létrehoz valami emberit. Ez a mi hozzájárulásunk, az Egyház erkölcsének a hozzájárulása a békéhez itt és bárhol. A kapcsolat tartalma a világ szemében erőszak, megkívánja, alattomosan segíti az erőszakot. Ez a legrejtettebb, ravaszul elrejtett vagy tudat alatt rejtve maradó formákat érinti – kivéve azokat a kiemelkedő kapcsolatokat, amelyek az ősi mintában valósulnak meg, apa, anya és gyermek között. Ezek a kiemelkedő kapcsolatok

⁶¹ Vö. L. Giussani, *Lehet így élni?*2., Szent István Társulat, 2009, 108. o.

⁶² Vö. Zsid 3,13–14.

⁶³ Róm 3,1–3.

⁶⁴ 1Pt 2,13.

mindazonáltal erőtlenné válnak, amelyek mit sem tehetnek a nagy folyam, a világ mindent elsöprő dagálya, az erőszak, a *hübrisz* ellen. Ezek óhatatlanul fellépnek ugyanis, amikor az ember elidegenedik az Istentől, a valódi kapcsolatok tartalmától és szerkezetétől.

Ezzel szemben a keresztény barátság eseményéből, amit ökumené és béke gyanánt élhetünk meg, megszületik egy új nép. Ilyenkor megvalósul a gyakorlatban egy életfelfogás, a valósághoz való egyfajta hozzáállás, a körülmények iránti becsületesség mentén. Ez egy intenzív válasz a provokációra, a saját igazság- és boldogságfelfogásunkon alapulva. Ez nem egyetlen személyről szól, aki felnőve családot alapít és lesz kettő vagy hat gyereke. Képzeljük magunk elé Hildegard von Bingen több száz apácáját és vele egyidőben Clunyben Petrus Venerabilis szerzeteseit, és mindazokat, akik elmentek oda. Ez volt az a mód, ahogy lassanként az V-VI. században eluralkodott barbár világból megszületett a keresztény család, gyengéd érzelmekkel, a mindenre való odafigyeléssel, tiszta parancsokkal, jellegzetes törvényekkel – „a keresztény család, mint szervezet és hajlék, mint valódi hajlék az ember számára: segítség, felüdülés, befogadás és ének”.⁶⁵

Ezzel ellentétben az a felfogás áll, amely egy földi hatalommal azonosítja azokat az eszményeket, amelyeket az ökumené és béke szavak foglalnak magukba. A hatalom még ezeket az eszményeket is erőszakká teszi. Az ökumené nem lesz más, mint a saját zárt, erőszakos álláspont kijelentése vagy minden lehetséges jelentés, hangsúly, preferencia merev tagadása. A békéből pedig nem marad más, mint egy formula, amelyet parancsszóként használnak saját háborújuk megnyeréséhez.

Az erőszak mindig együtt jár a kísérlettel, hogy tönkretessenek egy népet: erőszakosak a hadseregek, a bíróságok, de a vallási intézmények is, ahol nem lehet nyílt csatlakozási lehetőséget és valós következményeket fellelni.

A hatalom által nyújtott nevelés az ember cselekedeteit az erőszak irányába tereli, ide sorolva a családról alkotott felfogást, a társadalmi együttélést és a többiekhez fűződő kapcsolatok módszerét is. A hatalom utat enged az elidegenedés minden szélsőséges formájának, amely az erőszak kezdete a világban.

Ezzel szemben annak az embernek a számára, aki Krisztust követi, nem létezik olyan jelenlét, ami idegen volna. „Ha azok lesztek, amivé lennetek kell, lánggra lobbantjátok egész Itáliát”.⁶⁶ „Ne elégedjétek meg a kicsiny dolgokkal: Ő, az Isten nagy dolgokat akar!”⁶⁷ Így írt Katalin, a tanulatlan sienai asszony.

A Misztérium, mint irgalom jelenti az utolsó szót a történelem összes visszás eseményével kapcsolatban. A Misztérium, mint irgalom. Ez a Létezés legellenállhatatlanabb ölelése, a legnyilvánvalóbb kegyessége. Ő minden létezés forrása, célja és természete, a kapcsolat a Létezés és az én kicsinységem között: ő alkotott meg és ő tett a saját maga részévé engem. Ez a Misztérium végső ölelése, amellyel szemben az ember (még a legtávolabbi felfogás szerint élő, a legeltévedettebb, a legsötétebben látó, leginkább becsapott is) nem tud semmit sem felhozni, nem tud ellenállni. Elkerülheti az ölelést, de ezzel saját magát és saját javát zárja ki. A Misztérium mint irgalom: ez az utolsó szó a történelem összes visszás eseményével szemben.

⁶⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 420.

⁶⁶ Sienai Szent Katalin levele Stefano di Corrado Maconihoz, n. 368.

⁶⁷ Vö. Sienai Szent Katalin levele fra Bartolomeo Domenicinhoz és fra Tommaso d'Antonióhoz, n. 127.

Fórum

Stefano Alberto (don Pino): Ennek a fiatal nőnek a számára minden napnak a kezdetét, minden gesztusát, minden cselekedetét átjárta, átítatta ennek a Jelenlétnek a tudata, az a tudat, hogy ott van jelen ez a gyermek, majd később ez a felnőtt férfi. A Misztérium a Szűzanya életének társa lett, ugyanúgy, ahogyan a mi életünknek is társa.

*Úr angyala*⁶⁸

*Reggeli dicséret*⁶⁹

Giancarlo Cesana: Sok száz kérdés érkezett, ahogy ez már megszokott. Ebből kiviláglik egy dolog: egy új, mondhatni váratlan javaslattal állunk szemben, amin dolgoznunk és gondolkoznunk kell. Ezen nem kell meglepődnünk, mert a lelki gyakorlat olyan, mint egy edzés, hogy elérjük a célunkat: az életet. Tehát nem maga a cél, csak egy olyan edzés, amely felkészít bennünket az élet nagy futására.

Nos, szerintem haladjunk sorban így: felteszek don Pinónak néhány olyan kérdést, amely sokakat érintő témákat feszeget, azután pedig két alapvető kérdést szegeznek don Giussaninak. Az első kérdés tehát (a don Pinónak szánt kérdések főként a szabadságra vonatkoznak): „Visszatérhetünk a szabadság témájára még? Megmagyaráznád, mit jelent az, hogy a szabadság az egyetlen olyan pont, amit nem tud kikezdeni az értelem?”

Don Pino: Az, hogy az egyetlen olyan pont, amit nem tud kikezdeni az értelem annyit jelent, hogy ez az egyedüli olyan hely, ahol a Misztérium misztérium marad, teljes mértékben misztérium. Ugyanis (ahogyan erre rávilágított don Giussani az elmélkedésben) annyi nyilvánvaló az értelem számára, hogy a dolgok nem önmagukat alkotják, és az is, hogy én sem tudom önmagamot megalkotni. Ám az értelem azt nem fogja föl, hogy ez hogyan történik, ezt nem tudja felfogni, csak azt, hogy egy Másiktól függenek, az egyértelmű.

Van azonban az egy pont, amit az értelem nem tud megközelíteni: az értelem nem képes felfogni a szabadság tényét, mint annak lehetőségét, hogy valaki felismerje vagy ne ismerje fel a Misztériumot. Ezen a pontos a Misztérium kikezdehetetlen.

Luigi Giussani: A léthez, mint olyanhoz, nem lehet semmit hozzátenni és nem lehet belőle semmit sem elvenni - mégis úgy tűnik, mintha a szabadság elvenne valamit a Misztériumból, Istentől, hiszen a szabadság lehetőség arra, hogy a teremtmény, a létben résztvevő lény ördöggé, hazugsággá változzon, megtagadja az elfogadást, szembehelyezkedjen Istennel, és a létben való részvétele Istennel való szembenállás legyen, aki pedig léte forrása, a lét közlésének eredete.

⁶⁸ Az “Úr angyala” ősi imádsága az angyali ürvözletre emlékeztet, arra a pillanatra, amikor “az Ige testté lett”.. (Az Úr angyala köszönté a Boldogságos Szűz Máriát. / És ő méhébe fogadá Szentlélektől szent Fiát. / Íme, az Úrnak szolgálóleánya. / Legyen nekem a te igéd szerint! / És az ige testté lett. / És miköztünk lakozik. / Üdvöz légy Mária... / Imádkozzál érettünk, Istennek szent Anyja! / Hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire! // Kérünk téged, Uristen, / öntsd lelkünkbe szent kegyelmedet, / hogy mi, akik az angyali üzenet által / szent Fiadnak, Jézus Krisztusnak megtestesülését megismertük / az ő kinszenvedése és keresztje által / a föltámadás dicsőségébe vitessünk! / Krisztus, a mi Urunk által. / Ámen. / Dicsőség...))

⁶⁹ A reggeli dicséret az az imádság (a katolikus egyház zsoltosmáján belül), amely a napot a zsoltárokkal indítja. Az istendicséret jellemzi a közösségben élő embert – az egyén kezdeményezésén alapul, akár közösségben is mondjuk, akár saját otthonunkban, egyedül. A lelki gyakorlatokon, minden reggel közösen imádkozzuk el a reggeli dicséretet a zsoltosmáskönyvből, mégozzá a *tonus rectus* alkalmazásával, vagyis lineárisan, egyenletesen énekelve a sorokat, együtt és halkan, egyetlen hangmagasságot tartva.

Cesana: A második kérdés Madridból érkezett: “Mit akartál azzal mondani, amikor kijelentetted, hogy engedelmeskednünk kell a tekintélynek (gondolom, a polgári tekintélyeknek)? És ez milyen értelemben nem mond ellent annak, amit előtte mondtál az államról, mint bálványról?”

Don Pino: Nincsen ellentmondás a két állítás között: az elsőben néven neveztük a hatalom, az önmagára épített tekintély elvárását, hogy bálványként imádjuk, amikor magát állítja be minden, a személyünket érintő döntés forrásának. Amit elítélünk, az az állam igénye arra, hogy az emberi én és mincsen cselekvése kizárólagos forrása legyen.

Minden tekintély (nem csak az államé, hanem az Egyházé is, de a férjé és a feleségé, szülőké a gyermekekkel szemben, az iskoláé de még a barátoké is, minden tekintély és minden hatalom, amely azt állítja magáról, hogy önmagára alapítja önmagát, abban kisebb vagy nagyobb mértékben a hazugság uralkodik elkerülhetetlenül, éppen azért, mert kizárólagosságra törekszik, és ez erőszak.

Am a valódi tekintély az, amely szívén viseli a másik ember célját. Akkor jó egy tekintély (amint ez elhangzott tegnap az előadás vége felé), ha a közjót helyezi előtérbe és lehetőséget ad az ember céljának elérésére: vagyis az, amely elfogadja, hogy az ember énjének célja egy Másik valaki, hogy az én egy kívülálló ponttól függ, az alkotja, és alapvetően a Misztériumhoz fűződő kapcsolat tartja fenn.

Csak ennek az elfogadása ment meg az egyébként elkerülhetetlen hazugságtól, amely (többé vagy kevésbé) minden hatalmat jellemez.

Cesana: Íme a harmadik kérdés: „Mit jelent az, hogy a bűn nem más, mint egy ismeretlen nyomába szegődni?”

Don Pino: A bűn olyan értelemben jelenti azt, hogy egy ismeretlen nyomába szegődünk, hogy egy olyan vonzást követünk, amely nem a valódi célunk felé vezet, egy olyan választ fogadunk el, amely letérít az utunkról. A bűn valóban az, hogy a válasz, amit követünk, nem felel meg a boldogság, a beteljesedés iránti vágyunknak, vagyis a szívünknek. Úgy tűnik, mintha normális válasz volna, olyasmi, ami megoldást kínál, de amint a nyomába szegődöm, azt tapasztalom, hogy bálvány csupán, mivel van szája, de nem beszél és nem váltja valóra ígéreteit. Az idegen voltát a célhoz, az élet értelméhez, a boldogsághoz képest kell érteni: olyasmi ez, ami kívül esik a valódi boldogságon, nem képes azt beteljesíteni.

Cesana: Végezetül, Pino atya, van itt egy gyakorlatias kérdés: „Krisztus követése egybeesik a karizma követésével?”

Don Pino: Krisztus követése az ő személyének a követése. Am ez lehetne pusztán személyes jámborsági kérdés is, vagy csak érzelem, ha nem közvetítené számomra itt és most egy arc, egy meghatározott temperamentum, egy történet. Az én számomra a Krisztussal való találkozás egy bizonyos arccal, egy bizonyos személlyel megtörtént találkozáson keresztül zajlott. Krisztus, az ember Jézus, aki kortársunk, itt és most nem más, mint a karizma, vagyis az a történelmi pont, amikor Krisztus így szól hozzánk: „Jöjj és lásd”.

Cesana: Nos, akkor feltennék két alapvető kérdést Don Giussaninak, amelyek gyakran szerepeltek a faxon érkezett üzenetekben, és arról érdeklődtek, mi valójában a kapcsolat a cím („Te, vagyis a barátság”) és a ma hallott elmélkedések között. Sokan írták, hogy szeretnék ezt jobban megérteni, ezért kiemeltünk két olyan kérdést, amelyek számunkra úgy tűnnek, hogy ebből a szempontból jól közelítik meg a problémát.

Íme az első: „Nagyon megfogott bennünket az az állítás, hogy az én kiindulópontja elsősorban ontológiai és nem etikai, amint azt a hatalom szeretné velünk elhíttetni. Lehetne erről többet tudnunk?”

A második kérdés pedig így szól: „Úgy tűnik, a feladatunk az, hogy az imában a létezésért könyörögjünk. Én sok mindenért imádkozom, ami fontos a számomra, de mit jelent az pontosabban, hogy »a létezésért könyörög« valaki?”

Giussani: Az első kérdés tehát: mi a különbség az ontológiai és az etikai álláspont között... Nos, azt mondjuk ontológainak, amely megmutatja, hogy egy dolog valós, hogy milyen ez a dolog valójában.

Ha egy kiskanalat kell használnom, már elnézést a hasonlatért, ezt nem tehetem meg úgy, hogy a lábammal belérúgok; kézzel kell megfognom, megszorítanom. De nem foghatom meg ott, ahol kiszélesedik, hogy aztán a nyelvvel egyek. Az etika a tudatos valóságból, a dolgok valóságából indul ki, mert arra indít, hogy a valóság szerint cselekedjünk, mert ellenkező esetben rosszul viszonyulunk a dolgokhoz, összekeverjük a Gizikét a gőzekével, luftot rúgunk, nem ragadjuk meg a dolgok lényegét.

Mi volt a második kérdés?

Cesana: Sok dologért imádkozunk, de mit jelent az, hogy a »létezésért könyörögünk«? „sok mindenért imádkozom, ami fontos a számomra, de mit jelent az pontosabban, hogy »a létezésért könyörög« valaki?”

Giussani: Ami fontos a számodra, barátom, az, ami igazán fontos neked az egy olyan válasz, amit még nem lehet pontosan körülhatárolni, majd csak végül. Ami igazán fontos számodra, az egy olyan mód, amit felismersz egy átmeneti, ideiglenes, részleges valóságban, ami nem örök, nem teljes, de benne van a te egyetlen, örök vágyad, a boldogság kulcsa.

Éppen ezért, a „létezés iránti könyörgés” kiemeli azt a tényt, hogy az, amit akarsz, amire vágyódsz, amit kérsz nem más, mint ennek a vágyódásnak a beteljesülése, amit totálisként szeretnél megélni, és személyed, életed egy részleges aspektusában érheted tetten. Ha azt várod, hogy az egész benne legyen egy részletben, amit kezdedben tartasz, akkor tévedsz.

KRISZTUS, ÉLET AZ ÉLETBŐL

1. „Cselekedett és tanított”

Ebből a két kérdésből indultunk ki: mi az Isten az ember számára és hogyan ismerhetjük meg őt így, olyannak, mint amilyennek azt mondjuk, hogy ismerjük őt?

Az első kérdésre a válasz ontológiai jellegű, vagyis a valóságból indul ki, Isten valóságából úgy, ahogyan az fennáll, és ebből tudjuk meg, hogyan kell viselkednünk Vele szemben. Nos, avjon hogyan ismerhetjük meg Őt olyan módon, hogy Isten valósága számunkra etikai értelemben is jelentést hordozzon, megmutassa, hogyan kell viselkednünk Vele szemben?

A kiindulópontunk ontológiai jellegű, a valóságot fogadjuk el olyannak, amilyen. Az ember számára Isten minden! És a létezés, ami létezik: az maga az Isten, mivel „Isten minden mindenben”, ő maga a létezés. Istenen kívül nem valami más van, hanem nincsen semmi.

Az ember csak akkor ismeri fel valóban, hogy mi az Isten, ha mindenben, amit tesz, a létezésért kéri Istentől, ha minden cselekedete a létezés, vagyis a boldogság iránti könyörgés Istenhez (mindenkinek van egy célja, amikor végre teljesen önmaga lehet). Minden tett könyörgés Istenhez a létezésért, vagyis imádság, mivel az én minden cselekedete, amivel a személy igazzá válását keresi, a teremtett volt létezését igyekszik igazzá tenni, vagyis kísérlet arra, hogy kijelentse saját beteljesedését.

„Ti [keresztények] – mondta Péguy – mindenütt megérintitek Istent”.⁷⁰ Bármivel érintkezünk, bármivel lépünk kapcsolatba, a beteljesedésünket keressük. Ezért minden tett tudatossága, minden tett gesztusa kérés a Létezőhöz a létért, a létezésben résztvevő kéri, hogy létezessen, hogy örökre élhessen, mindazért, amit kapott, mindazért, amit megél.

A második válasz az etikai, magatartásra vonatkozó következtetést vonja le az ontológiai szinten megélt felfedezésből (miszerint Isten minden és a létezésben résztvevő nem más, mint a Létező, mint Misztérium közlése önmagáról). Ugyanis, ha Isten minden (ezt nem tudjuk másképpen mondani), ha Isten az ember számára minden és értelmünk számára úgy tűnik fel, mint létünk forrása, ám az ember ezt nem akarja megérteni, vagy nem emlékszik vissza erre, akkor az olyan, mintha Isten nem is létezne. A többség számára a mindennapok tele vannak ezzel a bűnnel. Ez a „bűn” más szóval „kár”, és akkor egészen pontos, nem csupán sajnálkozás, hanem valódi melankólia, ha így fogalmazunk: „Nézd csak, ez az ember így és így cselekedett: milyen kár, hogy eltért a józan észről!”. Hasonlóképpen, ha kijelentjük Istenről: „Nem ismerték fel Istent: milyen kár!”.

Hogyan ismerhetjük fel Istent ilyen módon? Hogyan csodálkozhatunk rá bizonyossággal és világosan, hogy ő minden, és hogy az ember nem tud úgy cselekedni, hogy ne kéréne tőle azt, amit már megkapott: a létezésért, a részvételt a létezésben, a teremtett voltot, vagyis azt, hogy a létezés résztvevője legyen?

Hogyan ismerhetjük meg őt? Tudatára kell ébrednünk. Ehhez az érteleme szerint cselekvő ember megismerő képességének erőfeszítésére van szükség. Értelmünk nem más, mint a valóság tudatossága, annak minden tényezőjét figyelembe véve. Ezért egy dolgot tudatosítani azt jelenti, hogy valamennyi tényezőjét figyelembe véve ismerem meg. A mi esetünkben a megismerés tárgya maga Isten: hogyan fogja fel az ember Istent, és hogyan tűnik fel, hogyan kell feltűnnie Istennek az ember előtt.

Így az értelem, amikor rádöbben, hogy Isten mindennek a forrása, hogy minden forrása a Misztérium, fel akarja fedezni, hogy miképpen viselkedjen Istennel szemben, hogyan bánjon vele, vagyis meg akarja ismerni azokat az utakat, amelyekből erkölcsi törvények következnek.

⁷⁰ Vö. Ch. Péguy, *Véronique. Dialogo della storia e dell'anima carnale*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2002, p. 256.

Itt azonban egy valóban titokzatos minőségi ugrást figyelhetünk meg.

A Misztérium, amely a teljes teremtett valóság forrása és célja, azt akarta, hogy legyen egy ember, aki asszonytól születik, aki végigéli az emberi életet, mint mindenki, a názáreti Jézus, és rajta keresztül akart kapcsolatba lépni az emberekkel. Ezt az embert fogantatása első pillanatától kezdve a magáénak vallotta, énjét az Isten Igéjévé, a második isteni személlyé, az isteni természet részesévé tette. Ez az emberiség és a világmindenség történelmének legmagasztosabb titka. Ezért volt a názáreti Jézus maga a Krisztus.

Ennek az embernek a meghallgatása és követése a keresztény erkölcsiség forrása. A Misztérium azért akarta az ember Jézust, hogy ő legyen a tanítás forrása minden ember számára az élet legfontosabb dolgáról, vagyis Istenről, ő legyen az egyetlen Mester („ne hívassátok magatokat mesternek: egy a ti mesteretek. Ti mindnyájan tanítványok és testvérek vagytok”⁷¹) és példakép abban, amit tett avval kapcsolatban, amit tanított: cselekedett és tanított. Jézus urunk cselekedett és tanított.

Míthogy Istenről beszélünk, csak olyasmis lehet a tanítás, ami már korábban betöltötte a lelkünket, egész énjünket.

A legmagasztosabb dolog abban a magatartásban, amit Krisztus tanít a számunkra, az az, hogy minden cselekedet kapcsolat Istennel és Jézussal, az egyes emberrel és a társadalommal, alapvetően barátság. Minden emberi kapcsolat ugyanis vagy barátság, vagy hiányos, hibás, hazug.

Ezért mondta az ember Jézus: „Atyám, ha lehetséges, ne így haljak meg, de ne az én akaratom legyen meg, hanem a tiéd”⁷². Így lett minden ember tanára, mestere, tanítója, a saját halála révén, elfogadva a halált minden emberért. „Ő szeretett engem és odaadta magát értem”⁷³ – fogalmazott Szent Pál.

Minden kapcsolat barátság, amennyiben ajándék, vagyis képviseli vagy lehetővé teszi az ajándékot, amely Istentől, Krisztustól, az Egyháztól, vagy az emberi történelemből jön számunkra. A barátság egy ajándék, amit elfogadunk. Mindaz, amit kapunk Istentől, Krisztustól, az Egyháztól vagy az emberi történelemből azért, hogy kommunikálhassunk a többi emberrel, egy ajándék, amit elfogadunk, befogadunk. Ennek az ajándéknak az elfogadása és befogadása kölcsönössé teszi azt a szeretetet, amely az ajándékozóban van és amit kimutat. Ha elfogadjuk, az olyan szeretetet, amit mi mutatunk ki az iránt, aki az ajándékot adta nekünk.

Ebben az értelemben a barátság egy kölcsönös szeretet-ajándék, mivel egy teremtett lény, az ember részéről a szeretet legmagasabb szintje elfogadni, hogy Ő alkotott, elfogadni a létet, ami nem a sajátunk, amit kaptunk.

2. Egy jelenvaló esemény

Jézus Krisztus jelenléte, amely minden nap és minden órában esemény a megkeresztelt emberek életében, akiket Ő választott ki a maga számára, hiszen az Atya adott a kezébe minden embert.

Ez a jelenlét tehát az egész emberiségre vonatkozik, hiszen a megkeresztelt emberen keresztül közli Isten mindazt, amit az emberek, az emberiség számára felkínál és ajándékozik. Gondoljunk csak el ezt a részletet: ha engem megkereszteltek, akkor ennek az az oka, hogy a Misztérium átalakított engem a keresztségben, mert rajtam keresztül akarja közölni önmagát sokféle úton és módon más emberek irányába. Ez a minden máshoz fűződő újfajta viszonyunk ontológiája: a megkeresztelt embernek a többi emberhez fűződő kapcsolatát átszövi ez a cél, amit a Misztérium a keresztségben adott nekünk. A Misztérium már elkezdte megismertetni

⁷¹ Vö. Mt 23, 8.10.

⁷² Vö. Lk 22,42.

⁷³ Vö. Ef 5,2.

velünk a keresztségben kapott energia révén azt a célt, amit elénk tűzött. Ebből születik meg a követendő etika, viselkedés, ha ráébredek megkeresztelt voltom jelentésére, amiről nem szabad megfélemlenem egy cselekedetemben sem. Nincsen olyan nap és nincsen olyan óra, amikor az embernek joga van megfélemlennie erről az elkötelezettségéről. Ez a cél átjárja az emberi jelenség egészét, gesztusait és döntéseit és meghatározza őket. Ebben az értelemben állítottuk mindig is, hogy a pillanatnak örök értéke van, hiszen a Végtelennel való kapcsolat momentum, csakúgy, mint minden hatalmas tett, eposz a történelemben.

Tehát *Jézus Krisztus jelenléte egy esemény*, amint erre rámutat, érzékennyé tesz a karizma, amit kaptunk, és erről meg is vagyunk győződve. Olyan esemény ez, amellyel találkozunk a jelenben, azokban az időkben és körülmények között, amelyek kiszélesítik a hivatásunk adta közösséget, mert itt kitapinthatóvá válik az Egyház, Krisztus titokzatos testének misztériuma.

Sokszor megfogalmaztuk: az az emberi, természetes valóság természetfeletti, amelyben jelen van Krisztus misztériuma (vagyis ahol megmutatkozik, azonosul emberi arcokkal). Ez az Egyház, amely körülvesz engem. Meghatározott körülmények között, apámtól és anyámtól, azután a szemináriumban, majd azokon az embereken keresztül, akik odafigyeltek rám és barátaim lettek azok miatt a dolgok miatt, amiket megfogalmaztak, s végül egy közösség folyójában, amely megfoghatóvá tette és teszi számomra az Egyház misztériumát – így mutatkozott meg a számomra Krisztus teste. Ez a „hivatásomnak megfelelő” társaság, az a közösség, amely meghatároz minket, mert itt születik meg a tapasztalatom és amelyet az a tapasztalat hoz létre, amelyben a karizma megérintett bennünket.

Szent Ágoston így fogalmazott: *“In manibus nostris sunt codices, in oculis nostris facta.”*⁷⁴ *In manibus nostris sunt codices*, vagyis kezünkben vannak a kódexek, az Evangéliumok, a Biblia, amelyeket olvasunk, de nem tudnánk, hogyan kell ezeket olvasni, ha nem tenné hozzá ezt is: *in oculis nostris facta*, ahogyan a mi szemünk előtt történik. Jézus jelenlétét táplálja, megerősíti, megmutatja az Evangéliumok és a Biblia olvasása, ám a bizonyosságot egy közöttünk jelenlévő tény, egy jelenlét, emberek jelenléte mutatja. Mindnyájunk számára van egy esemény, amelynek jelentősége van, egy jelenlét, amely egész életünket befolyásolta, megvilágította azt a módot, ahogyan felfogjuk, átérezzük, tesszük a dolgokat. Ezt nevezzük eseménynek. Amibe így bevezetést nyerünk, az valóban élő marad, nap mint nap megújul. Minden nap a tudatára ébredünk, tudatára kell ébrednünk annak az eseménynek, találkozásnak, amely megtörtént velünk.

Észrevételeimet ezzel a megjegyzéssel szeretném zárni: Krisztus az a név, amely megmutatja, meghatározza azt a valóságot, amellyel találkoztam az életemben. Találkoztam vele: először csak hallottam róla gyerekként, fiatalként, stb. Felnőhet úgy az ember, hogy ez a szó jól ismert a számára, mégis sokan vannak vele úgy, hogy nem válik valóra a találkozás, nem válik tapasztalattá a jelenben. Krisztus azért lépett ben az életembe és az én életem azért lépett be Krisztusba, hogy megértsem: ő a középpontja mindennek, az egész életemnek. *Krisztus az én életem élete*. Benne összegződik minden, amire vágyakozom, mindaz, amit keresek, mindaz, amit feláldozok, mindaz, ami benne kifejlődik abból a szeretetből, amely azokhoz a személyekhez köt, amelyeket nekem adott.

Ahogy Möhler fogalmazott egy olyan mondatban, amelyet már sokszor idéztem: „Azt hiszem, már nem volnék képes élni, ha nem hallanám őt többet hozzám szólni”⁷⁵. Ezt a mondatot írtam ki egy Carracci-festmény alá, amikor gimnazista voltam. Talán erre a mondatra emlékeztem leggyakrabban életemben.

Krisztus, az életem élete, a mindennapos életünk jó céljának bizonyossága és társa, a közeli és jobbá tevő barát: ezt jelenti az ő hatékonysága az életemben.

⁷⁴ Sant'Agostino, *Sermo 360/B, 20. Sermo Sancti Augustini cum pagani ingrederentur*.

⁷⁵ Vö. J.A. Möhler, *Dell'unità della Chiesa*, Tipografia e libreria Pirotta e C., Milano, 1850, 52. o.

Az erkölcs nem csupán innen indul ki, de az is kijelenthető, hogy az erkölcs vezérfonala csak ebben érhető tetten és csak ezáltal igazolható.

Szent Péter a Krisztus iránti szeretetének okát nem abban határozta meg, hogy sok hibáját és árusítását megbocsátotta neki, Péter nem sorolta föl tévedéseit. Amikor ott állt vele szemben, feltámadása után, Jézus előtt, ő megkérdezte tőle: „Simon, szeretsz te engem?” és ő így válaszolt: „Igen”. Ez a kapcsolat az ő legemberibb és legistenibb szavával, amely hétköznapi életünkben mindent magához ölel. Minden nap emlékeznünk kell erre, minden nap merítenünk kell abból, hogy ő társunkul szegődik, örömmel kell élveznünk az ő társaságát, és a rá emlékezésnek is örömet kell szülnie bennünk bármilyen körülmények között, bármilyen állapotunkban, mivel benned testesül meg, Uram, az a szeretet, amellyel a Misztérium felém fordul. Innen meríthetjük a bizonyosságot, hogy boldogan elérhetjük a célunkat, és innen merítjük a reményt is egész életünk folyamán.

„Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek”. Még ha harminc nap alatt ezerszer vétkeztem is, ezerszer elárultalak, ez akkor is megmarad, ennek meg kell maradnia! Én úgy gondolom, hogy ez nem valami hallatlan állítás, de meglepő, felfoghatatlan és kimondhatatlan kegyelem, ahogyan Michelangelo Buonarroti fogalmazott: „Mit tehetnék Uram, ha te nem jönnél hozzám /megszokott, kimondhatatlan kedvességeddel?”⁷⁶

Krisztus és a rá kimondott igen: ez az, ami paradox módon emberileg a legkönnyebb, vagy legalábbis legelfogadhatóbb erkölcsi kötelességünk a világban – állítom kicsit túlozva, de nem kis lelkesedéssel. Hiszen Krisztus az a szó, amely mindent megmagyaráz: egy kétezer évvel ezelőtti ember neve, aki úgy élt, mint mindenki más, de azután feltámadt a halálból, a természetében lévő Misztérium erejével minden nap, minden órában, minden cselekedetünkben átjár bennünket.

A Misztérium, vagyis Krisztus, a názáreti Jézus, a Krisztussá lett Misztérium jelenlétének és életünkre vonatkozó következményének teljessége („Isten minden mindenben”), az ő rendkívüli alakjának teljessége, Isten Igéjének jelenléte a szívünkben és az ajkunkon, ez a baráti, mindennapos és hatékony jelenlét, ez a furcsa és felülmúlhatatlan barátság, ez a teljesség magyarázza meg, hogy ki merjük mondani: „Te”. Istenhez fordulunk ezzel a szóval: „Te” vagyis Krisztus, így szólunk a názáreti Jézushoz, az emberhez.

A Misztérium és a Misztérium fizikai jelenléte az életünkben jelentik a forrását a kapcsolatnak, amely bennünket az igazsághoz és a teljes valósághoz fűz, és mindez jelenti az eredetét annak is, amit úgy fogalmaztunk meg: barátság. Nincsen olyan kapcsolat a színed előtt, ó Krisztus, amikor Veled találkozom és Rád emlékezem, nem létezik olyan emberi kapcsolat, senkivel, amelyben ne kerülne elő a barátság eszménye. Ahogyan te az emberekre néztél, akikkel beszéltél, vagy akik válaszoltak neked, de még azokra is, akikkel nem jött létre párbeszéd (még Pilátusra és a főpapokra is), ha a kapcsolat, amely ezekhez fűzött téged, amint ez megmutatkozott kínszenvedésed során, telve volt aggódással, szeretettel a sorsuk iránt. Ha ezt ők elfogadták volna, ha átérezték volna ezt, akkor a barátság szó lett volna az egyetlen, amely képes lett volna leírni a hozzájuk fűződő kapcsolatodat. A barátság szó az egyetlen a számunkra is, amit használni tudunk a köztünk és Közte fennálló kapcsolatra.

Hitvalló Szent Maximosz, az egyik nagy egyházatya, szépen foglalja ezt össze azokkal a szavakkal, amelyeket már volt alkalmunk idézni: „Krisztus [...] minden mindenben [akár jók vagyunk, akár rosszak, akár szórakozottak vagyunk, akár odafigyelünk]. Ő az, aki mindent magába foglal, jóságának egyetlen, végtelen és bölcs hatalmával, mint az a középpont, amelybe minden egyenes vonal tart [a teremtett világ egyenesei: innen születünk ontológiai értelemben, ez az ontológiai látásmód, amelyből meg kell születnie életünk minden cselekedetünknek], hogy Isten teremtényei ne legyenek idegenek és ellenségesek egymással szemben, hanem legyen egy

⁷⁶ M. Buonarroti, *Rime*, Laterza, Bari, 1967, n. 286, vv. 5-6, 136. o.

közös hely, ahol megnyilvánulhat barátságuk és békéjük”.⁷⁷ Ez annak a szellemiségnek az összefoglalása, amelyről ezekben a napokban beszéltünk és elmélkedtünk.

⁷⁷ San Massimo il Confessore, *Mistagogia*, I. (Magyarul: Hitvalló Maximosz: Műsztagógia, in Az isteni és az emberi természetéről. Görög egyházatyák, Budapest, Atlantisz, 1994)